

Odsek za političke nauke, Univerzitet Crne Gore, 2005-2006.

Profesor dr Milan Popović

Uvod u analizu svetskog sistema

Jednosemestralni izborni predmet na osnovnim studijama

Specijalni kurs na postdiplomskim studijama

Sadržaj predmeta

1. Uvodno predavanje

1.1. Analiza svetskog sistema (ASS): prethodne informacije (plus I. Volerstin, Uvod u analizu svetskog sistema, UASS: stranice 9-13)

1.2. Ovaj predmet (kurs), osnovne informacije: podela univerzitetskog papira, 14 sedmica (1 + 12 + 1 = po jedno uvodno i završno predavanje na početku i kraju nastave plus 12 glavnih tema između), udžbenik, šira literatura, režim studija, provere, završni ispit, ocenjivanje, pitanja (teme) za provere i završni ispit

2. Epistemologija I

Rađanje i razvitak modernih društvenih nauka od sredine XVIII do sredine XX veka: odvajanje od teologije i filozofije, «dve kulture» (nauka i humanistika), društvene nauke, (srednjovekovni i) moderni univerzitet (UASS: 14-18; za teme 2-5. još posebno KODN)

3. Epistemologija II

Diferenciranje (šest) disciplina modernih društvenih nauka od sredine XVIII do sredine XX veka: humanističke i idiografske istorija, orijentalistika i antropologija, i naučne i nomotetske ekonomija, politikologija i sociologija (UASS: 18-26)

4. Epistemologija III

Kriza i alternative moderne društvene nauke posle 1945. Četiri debate koje su pripremile teren za ASS: 1) koncept centar-periferija i teorija zavisnosti Raula Prebiša, UCLA-e i dependista, 2) debata o «azijskom načinu proizvodnje», 3) rasprave o «tranziciji od feudalizma ka kapitalizmu», i 4) strukturalna historiografija i istorija dugog trajanja škole Anala i Fernana Brodela (UASS: 26-36)

5. Epistemologija IV

ASS protiv vladajuće društvene nauke, reakcije na ASS (nomotetskih pozitivista, ortodoksnih marksista, političkih autonomista, i kulturnih partikularista), odgovor na reakcije, posebno tri alternative 1) jedinica analize, 2) istoričnost (društvena uslovljenost), i 3) discipline društvene nauke (UASS: 36-44)

6. Osnovne institucije SSS kao SKP I

Savremeni svetski sistem (SSS) kao istorijski sistem i kao svetska kapitalistička privreda (SKP). Šest međusobno povezanih i istorijski specifičnih osnovnih institucija SSS kao SKP: tržišta, firme, države (u međudržavnom sistemu), domaćinstva, klase, i statusne grupe. Tržišta: beskonačna akumulacija kapitala, sloboda i monopol, država i tržište. Firme: konkurencija i monopol, podela rada i nejednaka razmena. Države: jake centralne,

slabe periferne i poluperiferne države, vodeći proizvodi (industrijske grane) i ciklični ritmovi svetske privrede (UASS: 45-57)

7. Osnovne institucije SSS kao SKP II

Domaćinstva: istoričnost, pojam i vrste, posebno proleterska i poluproleterska domaćinstva u različitim zonama SSS kao SKP; domaćinstva, klase i statusne grupe (identiteti). Klase: domaćinstva a ne pojedinci. Statusne grupe (identiteti). Univerzalizam i anti-univerzalizam (posebno rasizam, nacionalizam, i seksizam) kao antinomični duo SSS kao SKP (UASS: 57-70)

8. Država i međudržavni sistem u SSS I

Suverenost, država, i međudržavni sistem u SSS: istoričnost (posebno Vestfalski mir 1648), (mit i) realnost, spoljašnji i unutrašnji sadržaj (granice, priznanje, reciprocitet, birokratija, porezi). (Ekonomska uloga moderne države između mita i realnosti. Anti-sistemske pokreti. Ideologije.) (UASS: 71-83, 84-87)

9. Država i međudržavni sistem u SSS II

Fancuska revolucija-prekretnica: 1) ideja normalnosti političke promene i 2) prenos suverenosti sa monarha na narod (građanina) sa dijalektikom uključivanja-isključivanja. Kapitalizam, liberalizam, imperijalizam, i nacionalizam (UASS: 106). Snaga države: privid i zbilja (I. Volerstin, OAM). Jaka (centralna) i slaba (periferna) države (kolonija, parija, klijent, odmetnik, izazivač). Odnos među jakim državama: opasna anarhija i poželjna ravnoteža, nemoguća svetska imperija i kratkotrajna hegemonija (UASS: 83-84, 87-96)

10. Geokultura SSS I

Geokultura SSS: pojam, nastanak (Francuska revolucija, sa one dve temeljne promene, vidi gore pod 9, prekretnica i osnova), tri povezana polja (ideologije, anti-sistemske pokreti, društvene nauke). Ideologije kao deo geokulture SSS: pojam, tri glavne ideologije (konzervativizam, liberalizam, radikalizam/socijalizam), njihova međusobna interakcija, i istorija (posebno prekretnice 1848, 1914, 1968) (UASS: 97-106)

11. Geokultura SSS II

Anti-sistemske pokreti kao deo geokulture SSS: radnički, nacionalni (nacionalistički, nacionalno-oslobodilački), ženski, homoseksualni, i drugi takozvani novi društveni pokreti, njihov nastanak, razvitak, i međusobni (povremeno konfliktni pa i antagonistički) odnosi. Društvene nauke kao deo geokulture SSS (UASS: 106-118)

12. SSS u krizi I

Pojmovi: istorijski sistem, SSS kao istorijski sistem, sistemska kriza, bifurkacija (račvanje), izbori (alternative, opcije), geneza novog istorijskog sistema. Revolucija 1968: kriza ili kulminacija polumilenijumske dinamike (iscrpljivanja) SSS; ekonomski aspekt: stalno smanjivanje nivoa profita zbog stalnog smanjivanja razlike između proizvodnih troškova i prodajnih cena; kulturno-politički aspekt: rušenje međurasnih i seksualnih barijera (UASS: 119-132)

13. SSS u krizi II

Reakcija na revoluciju 1968: svetska politička desnica («neoliberalizam», «Vašingtonski konsenzus», Svetski ekonomski forum, WEF u Davosu: «globalizacija», TINA), i svetska politička levica (Svetski socijalni forum, WSF u Porto Alegreu: anti-globalisti, alter-globalisti, TIA). Tranzicija SSS 2005-2050. (UASS: 133-139)

14. Završno predavanje

14.1. Pogled unazad, rekapitulacija

14.2. Dogovor o završnom ispitu

Udžbenik, šira literatura, režim studija

Udžbenik (osnovna literatura, polazište): Imanuel Volerstin, Uvod u analizu svjetskog sistema, Otvoreni kulturni forum (OKF), Cetinje, 2005, 165 stranica, uključiv i Glosarij, i Bibliografski vodič (original: Immanuel Wallerstein, World-System Analysis: An Introduction, Duke University Press, Durham and London, 2004).

Šira literatura: 1) Bibliografski vodič u udžbeniku (na engleskom jeziku), 2) plus prevodi na naš jezik (posebno u literaturi u Ritmu sveta, plus nakon toga), 3) plus dva veb-sajta, Imanuela Volerstina (<http://fbc.binghamton.edu>) i Milana Popovića (<http://www.milanmpopovic.info>).

Kalendar i plan rada: 1 + 12 + 1 = prva uvodna, poslednja završna, dvanaest sedmica svaka sa po jednom nastavnom temom prema rasporedu i redosledu koji je dat gore u Sadržaju predmeta.

Režim studija uključiv i provere odnosno završni ispit: kao za Sociologiju politike. Za izborni predmet: za tri niže prelazne ocene dovoljan udžbenik, za dve (naj)više ocene još i šira literatura. Za specijalni kurs na postdiplomskim studijama: šira literatura obavezna za sve, u većem obimu, i na višem nivou.

Predmet na drugim fakultetima i univerzitetima

Kod nas uglavnom u okviru širih predmeta, posebno Sociologije, Istorije, i Međunarodnih odnosa. Na Pravnom fakultetu u Podgorici do sada u okviru Savremenih političkih sistema, i Sociologije politike. U SAD, na matičnom Državnom univerzitetu Njujork u Bingemtonu, celokupan postdiplomski studij Imanuela Volerstina World-System Analysis, a šire ili uže komponente ove analize na osnovnim i postdiplomskim studijama i na drugim američkim i svetskim univerzitetima, recimo i u Francuskoj na Maison des Sciences de l'Homme na Univerzitetu Pariz VII gde je Imanuel Volerstin gostujući profesor. Primer jedne uže ali produbljene komponente, dva kursa Viljema Martina na Univerzitetu Ilinoj u Urbani-Šampanji u SAD, Perspectives on the Modern World-Systems, i From Comparative to World-Historical Studies.

Teme (pitanja)

Za provere i završni ispit (u zagradi stranice iz udžbenika I. Volerstina Uvod u analizu svjetskog sistema).

1. Slika savremenog sveta, vladajuća i alternativna (9-13)
2. Rađanje i razvitak moderne društvene nauke od sredine XVIII do sredine XX veka (14-26)
3. Diferenciranje i uobličavanje (šest) disciplina moderne društvene nauke od sredine XVIII do sredine XX veka (17-26)
4. Rađanje i razvitak moderne istoriografije (istorije) tokom XIX veka (18-21)
5. Tri nomotetske discipline moderne društvene nauke, ekonomija, sociologija, i politikologija (21-22)
6. «Ostatak sveta», antropologija (plus etnografija), i orijentalistika (22-25)
7. Analiza svetskog sistema (ASS) protiv vladajuće društvene nauke, 1945-1970-2005: promene u svetu posle 1945, intelektualne preteče (četiri debate), ASS alternativa u tri pravca, kritike na adresu ASS sa četiri strane (26-44)
8. Promene u svetu posle 1945, koje su uslovile promene i poremećaje u etabliranim društvenim naukama, posebno pojavu studija «oblasti» i koncepta «razvoja» (26-29)
9. 1945-1970: četiri debate koje su pripremile teren za nastanak analize svetskog sistema (29-35)
10. Analiza svetskog sistema protiv mejnstrima, vladajuće društvene nauke, posebno: jedinica analize, istoričnost, i discipline društvene nauke (35-40)
11. Kritike na adresu analize svetskog sistema, sa četiri strane, odgovor na kritike (40-44)
12. Osnovne institucije savremenog svetskog sistema kao istorijskog sistema: tržišta, firme, države (međudržavni sistem), domaćinstva, klase, statusne grupe (identiteti) (45-70)
13. Svetska privreda i kapitalizam, dve specifične karakteristike savremenog svetskog sistema (XVI-XXI vek) kao istorijskog sistema (45-47)
14. Domaćinstva, posebno proleterska i poluproleterska domaćinstva, jedna od osnovnih institucija savremenog svetskog sistema kao istorijskog sistema (57-62)
15. Univerzalizam-antiuniverzalizam, antinomični duo savremenog svetskog sistema (66-70)
16. Suverenost moderne države između mita i realnosti: istorijski nastanak i razvitak, spoljašnji i unutrašnji sadržaj (71-76)
17. Ekonomska uloga države u savremenom svetskom sistemu (76-83)
18. Francuska revolucija kao istorijska prekretnica, posebno dve velike novine, ideja o normalnosti političke promene, i prenos suvereniteta sa monarha na politički narod odnosno građane (83-84)
19. Radnički i drugi anti-sistemske pokreti (84-87)
20. Snaga države između privida i zbilje (kriterijumi snage države), odnos između jakih (centralnih) i slabih (perifernih) država (87-93)
21. Odnos među jakim državama, od opasne anarhije do poželjne ravnoteže, i od nemoguće svetske imperije do kratkotrajne hegemonije (92-96)
22. Geokultura savremenog svetskog sistema: ideologije, anti-sistemske pokreti, i društvene nauke (97-118)
23. Ideologije kao deo geokulture savremenog svetskog sistema, konzervativizam, liberalizam, i radikalizam (socijalizam): pojam, interakcija, istorijski razvitak, posebno do 1848, 1848-1914, 1914-1968, i posle 1968. (97-106)
24. Anti-sistemske pokreti kao deo geokulture savremenog svetskog sistema, radnički, nacionalni, i ženski pokreti: nastanak, međusobni odnosi, razvitak (106-116)
25. Društvene nauke kao deo geokulture savremenog svetskog sistema (116-118)

26. Savremeni svetski sistem u krizi: račvanje i izbori (opcije), svetska revolucija 1968, reakcija svetske političke levice i svetske političke desnice na 1968, neizvesna tranzicija (iz) savremenog svetskog sistema 2005-2050. (119-139)
27. Pojmovi: istorijski sistem, savremeni svetski sistem kao jedan konkretni istorijski sistem, sistemska kriza, račvanje (bifurkacija), neizvesnost, izbori (opcije) (119-120)
28. Svetska revolucija 1968. kao vrh polumilenijumske dinamike iscrpljivanja i terminalne krize savremenog svetskog sistema: ekonomski aspekt (stalno smanjivanje nivoa profita zbog stalnog smanjivanja razlike između proizvodnih troškova i prodajnih cena), kulturni aspekt (rasizam, seksizam) (120-133)
29. Reakcija svetske političke levice i svetske političke desnice na 1968: Porto Alegre (WSF, Svetski socijalni forum) protiv Davosa (WEF, Svetski ekonomski forum) (133-135)
30. Neizvesna tranzicija (iz) savremenog svetskog sistema 2005-2050: sloboda i jednakost na ispitu (135-139)